

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 833573/3

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיין:

הרב חיים ו' וידאל

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד לינדה אללי)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד קטי ברדה)

הנדון: 'כיבוד ערכאות' ו'חריגיו', 'הלכת שרגאי' וכריכת מזונות – גבולות וסייגים

החלטה

עניינה של החלטה זו הוא סמכות בית הדין לדון במזונות הילדים.

רקע

בתאריך כ"ז בסיוון תשע"ז (21.6.2017) הגיש הבעל תביעת גירושין כרוכה.

בתאריך ג' בתמוז תשע"ז (27.6.2017) הוגשה תביעת משמורת, רכוש ומזונות לבית המשפט לענייני משפחה. בית המשפט התייחס לשאלת הסמכות ונתן החלטה חלקית אשר נתייחס אליה לקמן.

בתאריך כ"ב באלול תשע"ז (13.9.2017) התקיים דיון בבית הדין בתביעת הגירושין הכרוכה של הבעל. בדיון נידונה גם טענת האישה לחוסר סמכות של בית הדין.

לאחר הדיון ניתנה החלטה שעל הצדדים להגיש סיכומים בעניין הסמכות.

באת כוח האישה הגישה את סיכומיה ובאת כוח הבעל הגיבה עליהם.

הטענות

להלן טענות באת כוח האישה לחוסר סמכות:

1. התביעה אינה כנה. לטענתה תביעת הגירושין של הבעל אינה כנה לאחר שסירב לפי דבריה לתת גט בדיון שנערך בבית הדין.

2. הכריכה אינה כדין. לטענתה הכריכה נעשתה שלא כדין מאחר שלא היה פירוט של הרכוש של הבעל בתביעתו.

3. חוסר הסכמה של האישה לכריכת מזונות ילדים. לדבריה, מאחר שהאישה אינה מסכימה לדון במזונות הילדים בפני בית הדין לפיכך אין לבית הדין סמכות לדון בעניין, וזאת לפי הלכת שרגאי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באת כוח האישה צירפה את החלטת בית המשפט מתאריך י"ב בתשרי תשע"ח (2.10.2017) הקובעת שאף שלעניין שאר הנושאים שנכרכו ימתין בית המשפט להחלטת בית הדין, לעניין מזונות הילדים: הסמכות קנויה לביהמ"ש.

לטענת באת כוח הבעל, הסמכות קנויה לבית הדין מאחר שהתביעה הוגשה כדין, בכנות, וטרם תביעת האישה בבית המשפט ולפיכך לפי כללי 'מרוץ הסמכויות' הסמכות מסורה לבית הדין.

דיון והכרעה

לאחר העיון בית הדין קובע שהסמכות לדון במכלול הנושאים הכרוכים, ובכללם עניין מזונות הילדים, מסורה לבית דין זה.

להלן הנימוקים להחלטה זו בהתייחסות לטענות באת כוח האישה.

תביעה שאינה כנה – מהי?

כידוע, כדי למנוע ניצול לרעה של הסדר הכריכה על ידי אחד מבני הזוג יצרה הפסיקה את המבחן המשולש: תביעת גירושין כנה, כריכה כנה, וכריכה כדין:

בהגשת תביעת גירושין הכורכת את עניין המזונות לא סגי כדי למנוע דיון באותה סוגיה ממש לפני בית המשפט המחוזי כי תנאי הוא, כעולה מפסיקתו של בית משפט זה, שתביעת הגירושין שהוגשה לבית הדין הרבני היא כנה, שעניין המזונות נכרך בה כדין וכי כריכת המזונות בתביעת הגירושין אף היא כנה.

(ע"א 118/80 גבעולי נ' גבעולי).

וראה בג"ץ 8497/00 פייג' פלמן נ' פלמן, פ"ד נו (2) 118, 132; ע"א 118/80 גבעולי נ' גבעולי, פ"ד לד (4) 155, 157; בג"ץ 6334/96 אליהו נ' בית הדין הרבני האזורי (לא פורסם).

הצורך בבדיקת הכנות הוסבר בדברי השופט זילברג (ע"א, 120/62 מאירוביץ נ' מאירוביץ):

אם התביעה רק כסות עיניים להשמיט את הסמכות מתחת רגלי בית המשפט האזרחי אין היא מצליחה בהשמטה זו ובית המשפט עדיין מוסמך לדון בתביעת המזונות.

וראה א' רוזן צבי (עיוני משפט כרך יד, וראה ע"א 118/80): "בית המשפט קבע את מבחני הכריכה כדי שתביעת הגירושין לא תשמש כסות עיניים בלבד."

הווי אומר: מטרת הבדיקה היא לקבוע שתביעת הגירושין הייתה אכן במטרה להתגרש ולא כדי לסכל יתרון משפטי של הצד השני אף שבשעת הגשת התביעה אין בכוונת התובע להתגרש.

בדיקת הכנות, לפיכך, תיעשה בדרך של בחינה אם אפשר להסיק מתוך מכלול התנהגותו של הבעל על חוסר כנות.

מעיון בכתב התביעה עולה שהבעל מפרט את העילות והסיבות שהביאו אותו לבקש גירושין.

להלן ציטוט מתוך כתב התביעה: "האישה אינה מקיימת יחסי אישות [...] אלימות פיזית ומילולית [...] הזנחה [...] השפלות עד עפר [...]"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון שהתקיים בתאריך כ"ב באלול תשע"ז (13.9.2017) אמר הבעל:

אני פתחתי את התיק בנסיבות שאני ו[פלוגית] לא הסתדרנו. ניסינו לעשות זאת ללא הגעה לבית הדין. אבל המתח גבר. אני מבקש להתגרש מהאישה הזו ואני רוצה את כל הזכויות שמגיעות לי בתור אב לראות את ילדיי.

בהמשך הפרוטוקול נאמר:

בית הדין: אתם רוצים לדון כאן על כל הדברים: מזונות, הסדרי ראייה, וחלוקת רכוש?

ב"כ הבעל: כן.

כלומר, הבעל מדגיש שהוא מוכן לתת גט, אלא שבד בבד מבקש שהסמכות לעניין המשמורת וכן לעניין הדברים הכרוכים תימסר לבית הדין.

במושכל ראשון, ברור מתוך כתבי הטענות ומהדיון שרצונו של הבעל הוא להתגרש והוא מעוניין בכך בכנות ואין סיבה להניח שלא הייתה כנות בתביעתו.

אף אם נניח, כדברי האישה, שהבעל לא הסכים לתת גט באופן מיידי, הרי שאין בכך משום חוסר כנות. מאחר שהבעל הדגיש שהוא מוכן לתת גט ואינו חוזר בו מהסכמתו, אלא שבאת כוח האישה 'לחצה' שיעשה גט באופן מיידי וללא דיחוי כפי שאמרה בדיון:

ב"כ האישה: [...] ההסכמות שאני כן חושבת שהצדדים יכולים להגיע אליהם היא לעניין סידור הגט.

שני הצדדים מסכימים להתגרש, שניהם נמצאים בפירוד ממושך וכפי שנאמר על ידיהם בתחילת הדיון.

אבקש מבית הדין לא להשאיר את האישה ללא גט אפילו ליום אחד. במידה והבעל יתחרט במהלך הדיון [...] שהרי יש בזה משום העדר כנות הכריכה בתביעת גירושין [...] ולבוא ולומר כאן היום שאינו רוצה להתגרש.

כלומר: לטענתה אם לא יינתן גט באותו יום יש בכך משום חוסר כנות. אך לדעת בית הדין ולפי הפסיקה חוסר כנות נלמד ממכלול הנתונים אשר פרושים לפני בית הדין ואשר מהם אפשר ללמוד על כוונת התובע.

בנתונים שלפנינו, לפי הבנת בית הדין הבעל מוכן ורוצה להתגרש, כמופיע בכתב התביעה באריכות, וכפי הנאמר בהמשך הדיון ההוא:

ביה"ד לב"כ הבעל: האם גם אתם מוכנים היום להתגרש?

הבעל: רק לעניין הגט. זה לא אומר שאני לא רוצה לתת גט. אני מעוניין להתגרש. יש כאן בעיה והיא יכולה לבוא רק בהוכחות ולא בעל פה. מה שמעניין אותי זה הילדים. הסדרי הראייה בעייתיים מאוד. אני מייצג אותי בתור אב לילדיי.

לאור האמור, אין בכך שלא סודר גט באותו מעמד בצורה מיידיית ו"ללא דיחוי" משום חוסר כנות, מאחר שברור לבית הדין שרצונו העקרוני והכנה של הבעל הוא להתגרש בצורה מסודרת כאשר יחד עם זאת רצונו וזכותו החוקית לכרוך את הנושאים האחרים הקשורים לגירושין.

בנוסף, על פי הפרשנות המקובלת, כנות תביעת גירושין תימדד לפי שעת הגשת התביעה ולא על פי אירועים שהתרחשו לאחר התביעה ובמהלך הדיון. לפיכך, בנידון דידן, גם אם נניח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיש לפנינו חוסר כנות במידת מה שבאה לידי ביטוי במהלך הדיון, עם כל זה אין לפסול למפרע את הגשת תביעת הגירושין אשר הוגשה בכנות כאמור לעיל.

כריכה כדין

לטענת באת כוח האישה הכריכה אינה כדין מאחר שהבעל לא פירט את רכושו ולא פירט את צורכי הילדים.

ברם תביעת הבעל הוגשה בתאריך כ"ז בסיוון תשע"ז (21.6.2017). בו ביום הוגש כתב תביעה מתוקן על ידי ב"כ הבעל ובו הוא מפרט בפרוטרוט את רכושו, את הדירה המשותפת, הכנסותיו, וכן את צורכי הילדים לדעתו. כתב התביעה משתרע על פני 14 עמודים ו־85 סעיפים. בתביעה מובא פירוט רב של רכוש הצדדים, צורכי הילדים ומזונותיהם.

מזונות ילדים

בנקודה זו טענה באת כוח הבעל שלבית הדין אין סמכות לדון בכך ללא הסכמת האישה. כמו כן היא צירפה את החלטת בית המשפט שקבע שהסמכות בעניין זה מסורה לו.

כלל כיבוד ערכאות והחריגים לכלל

ברם לדעת בית הדין שתי הנחות אלו הן שגויות.

נדון תחילה בהחלטת ביהמ"ש בעניין שצורפה לסיכומי באת כוח האישה. להלן ההחלטה המדוברת:

באשר לסוגיית המזונות – אין מקום להורות על דחיית התובענה ובקשת המבקש נדחית ממספר טעמים: ראשית, כפרה המשיבה כבר במועד הדיון בפני בית הדין הרבני לדון במזונות הקטינים. שנית, דנג"ץ 6454/14 קבע באופן חד־משמעי כי כריכת מזונות על ידי מבקש אינה מונעת הגשת תביעות המדובר בהלכה שלא שונתה מזה ימים ימימה (ראה שם).

עם כל הכבוד אין בידינו לקבל עמדה זו.

החלטה זו של בית המשפט ניתנה בתאריך י"ב בתשרי תשע"ח (2.10.2017). ברם, כבר בתאריך כ"ב באלול תשע"ז (13.9.2017) התקיים דיון ראשוני בין הצדדים בבית הדין ונידון בו עניין הסמכות. לצדדים ניתן פרק זמן לסיכומים בעניין הסמכות, וזמן זה אף הוארך לבקשת הצדדים.

להלן נראה שאף לפי כלל כיבוד ערכאות אין מקום להחלטה זו של בית המשפט.

בבג"ץ 8497/00 (אירה פייג־פלמן נ' ג'אורג' פלמן, להלן גם: בג"ץ פלמן, פס"ד פלמן) נקבע כי מן הראוי והנכון יהיה על כל ערכאה המשפטית להמתין במתן החלטתה בעניין הסמכות במקרה בו מתקיים דיון בערכאה אחרת:

במצב שנכרכה בו הסוגיה של חלוקת רכוש בין בני זוג בתביעת גירושין, ולאחר מכן הוגשה תביעה לחלוקת רכוש בבית המשפט לענייני משפחה, וטרם ניתנה הכרעה על ידי אחת משתי הערכאות בשאלת הסמכות לדון בסוגיה, יהא זה נכון לומר כי מכוח עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות מסור בידי כל אחת משתי הערכאות – בית המשפט לענייני משפחה ובית

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדין הרבני – שיקול דעת לעכב את הדיון בתביעה שבפניה כדי לאפשר לערכאה האחרת להכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה.

ההחלטה אם להימנע מדיון ולהמתין לכך שהערכאה האחרת תכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה במסגרת בירור טענות כנגד סמכותה אם לאו נתונה לשיקול דעתה של כל אחת משתי הערכאות, בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה לגופו.

השיקולים יהיו מושפעים מנתונים רלוונטיים לעקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, כגון השלב שבו מצוי ההליך בערכאה האחרת.

כך למשל אם אחת משתי הערכאות כבר החלה לדון בטענות נגד סמכותה, והדיון בשאלת התקיימות תנאי הכריכה מצוי בפניה בשלב מתקדם, על הערכאה האחרת לשיקול אם להימנע מדיון ולהמתין להכרעת הערכאה הראשונה בעניין הסמכות.

והנה, באופן עקרוני במקרה שבו ניתנה החלטה כבר בידי ערכאה אחת, אין לערכאה השנייה ליתן החלטה סותרת להכרעת הערכאה הראשונה שנתנה את החלטתה, וכפי שנקבע שם בהמשך (פסקה 16):

לפיכך כאשר ערכאה אחת הכריעה כי בסמכותה לדון בחלוקת הרכוש בין בני הזוג, הרי ככלל, על הערכאה השנייה לסרב להיזקק לטענות הנוגעות לסמכות שיפוטה בעניין, ועליה להימנע מדיון בתביעת הרכוש שהוגשה בפניה.

אך מתבאר שם שעל אף האמור יש מקום לערכאה אחת להכריע בניגוד להכרעת ערכאה אחרת בהתקיים "טעם מיוחד" (בהמשך שם):

עם זאת מן הטעמים שפורטו אין לקבוע כי בהכרח הערכאה השנייה תיסוג מפני הכרעתה של הערכאה שהקדימה להחליט בשאלת הסמכות. בשל עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות אני סבורה כי רק במקרים חריגים, ובהתקיים "טעם מיוחד" שיצדיק זאת, תחליט הערכאה השנייה בשאלת סמכותה לדון בסוגיה שנתבעה בפניה, אף שהערכאה האחרת כבר החליטה כי בסמכותה לדון באותה הסוגיה ממש.

בנידון דידן נראה שיש לפנינו לא רק טעם מיוחד אחד אלא שני "טעמים מיוחדים".

הטעם המיוחד הראשון נעוץ בעובדה שהחלטת בית המשפט ניתנה בתאריך י"ב בתשרי תשע"ח (2.10.2017), בו בזמן שעניין הסמכות היה תלוי ועומד ונידון בבית דינו, ואין מקום אם כן לתת הכרעה העלולה להיראות כ'מחטף' תוך כדי דיון בעניין הסמכות "בניגוד למתחייב מן הכבוד ההדדי בין הערכאות", כלשון בית המשפט. כמו כן, החלטת בית המשפט אינה מנומקת כדבעי (ונסביר להלן מדוע הנימוק הקצר שנתן בית המשפט אינו מספק), ואף "בלא שנערך דיון מקדים בשאלת התקיימותם של תנאי הכריכה טרם מתן ההכרעה" (בג"ץ פלמן, שם).

טעם זה מקביל במלואו לטעם שהדגים בית המשפט בפס"ד פלמן הנ"ל, שם:

מה יהווה "טעם מיוחד" [...] טול לדוגמה מקרה שענייני הרכוש נכרכו בו בתביעת גירושין בפני בית הדין הרבני, ולאחר מכן נתבעו בפני בית המשפט לענייני משפחה, ואחת משתי הערכאות פסקה כי היא המוסמכת לדון בחלוקת הרכוש בין בני הזוג בלא לנמק החלטתה, ובלא שנערך דיון מקדים בשאלת התקיימותם של תנאי הכריכה טרם מתן ההכרעה. במקרה כזה מתעורר חשש כי היה "מחטף" סמכויות בניגוד למתחייב מן הכבוד ההדדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בין הערכאות. בנסיבות כאלה עשוי להתקיים "טעם מיוחד" שיצדיק דיון של הערכאה השנייה.

יצוין שבית המשפט עצמו היה ער לעובדה שבין הצדדים מתקיים דיון בעניין הסמכות כפי שקבע לגבי שאר הנושאים שבמחלוקת, וכפי שנכתב שם בסמוך:

לאחר שנדרשתי לבקשות ולתגובות, מקום בו ניתנה החלטת בית הדין כי הצדדים יגישו סיכומיהם בסוגיית הסמכות (ראה פרוטוקול הדיון מיום 13.9.17 אשר צורף לבקשת המבקש) מצאתי בשלב זה ונוכח כלל כיבוד הערכאות ובסוגיית המשמורת והרכוש – להמתין להכרעתו של בית הדין הרבני.

לפיכך, תמוהה היא החלטת בית המשפט לתת החלטה בעניין סמכות במזונות בלי לחכות לסיום הביורור שהחל בבית הדין ולמתן החלטת בנדון.

הטעם המיוחד השני טמון בהחלטה מוקדמת של בית הדין מתאריך כ"ו באלול תשע"ז (17.9.2017) על "תפיסת סמכות עקרונית" של בית הדין, וזה לשונה:

בהמשך להחלטה מאתמול, בית הדין מבהיר (וכפי שהובהר לצדדים בעת הדיון) בזהירות רבה ומבלי להיכנס לטענות הצדדים כי עמדת בית הדין הרבני מימים ימימה כי תביעת גירושין כרוכה כנה וכרוכה כדין הן למזונות קטינים הן לרכוש והן להסדרי שהות שהוגשו לבית הדין הרבני מקנה לבית הדין הרבני סמכות שיפוטית מלאה לדון בהם.

במידה ובאת כוח הנתבעת סבורה כי נסיבות התיק חורגות מהקביעה הנ"ל, עליה למקד את סיכומיה לסיבות החריגה.

יוצא אם כן, שבית הדין כבר נתן קביעה עקרונית לגבי 'התשתית המשפטית' כי הנחת הבסיס במקרה דנן היא שהסמכות מסורה לבית דין זה, כפי שנימק זאת, ולאחר שבאופן לכאורי הכריכה הייתה כנה וכדין, ועל באת כוח האישה מוטל להוכיח אחרת.

כמו כן נקבע במפורש שאף לעניין מזונות הילדים הסמכות הלכאורית מסורה לבית דין זה כל זמן שלא הוכח שיש חוסר כנות בכריכה או בתביעה, אלא שבית הדין מעוניין לבדוק באופן יסודי יותר את 'התשתית העובדתית' לעניין תנאי הכריכה הנדרשים – אם גם היא מובילה לקיום סמכותו של בית הדין במקרה דנן.

החלטה זו ניתנה כבר בתאריך כ"ו באלול תשע"ז (17.9.2017). חמישה עשר יום קודם למתן ההחלטה בידי ביהמ"ש. לפי טעם זה נראה שאדרבה, החלטת בית המשפט בעניין היא שעומדת בניגוד לכלל של כיבוד ערכאות לאחר שהיא ניתנה למרות החלטת בית הדין בעניין.

משום כך, וכפי שהבהרנו לעיל, במקרה דנן הרי שהחלטת בית המשפט ניתנה ללא נימוק, או לייתר דיוק 'בלא נימוק כדבעי', ולכן היא נכללת ב'מקרים החריגים', המובאים בפס"ד פלמן, שבהם "אחת משתי הערכאות פסקה כי היא המוסמכת לדון [...] בלא לנמק החלטתה".

זאת, שהרי בית הדין כבר נתן את החלטתו העקרונית ביחס 'למישור המשפטי' עוד בתאריך כ"ו באלול תשע"ז (17.9.2017), אך המתין עם קביעתו 'במישור העובדתי' בשאלת התמלאות תנאי הכריכה אל לביורור העניין כנדרש.

ואילו בית המשפט לא עסק ולא העלה בנימוקיו פגמים 'במישור העובדתי' ואף לא ערך דיון בעניין, אלא הסתפק בנתינת טעמים קצרים הנוגעים לגבי 'המישור המשפטי' גרידא, אשר לגביו, כאמור, כבר הקדים בית הדין ונתן את החלטתו – החלטה שגם התייחסה ונתנה מענה לטעמים המשפטיים שמעלה בית המשפט. אם כן יוצא כי החלטת בית המשפט נכנסת בגדר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”במקרים חריגים, ובהתקיים ‘טעם מיוחד’ שיצדיקו נתינת החלטה על ידי בית הדין כי הסמכות היא בידו.

בית הדין סבור שהחלטת בית המשפט ניתנה לאחר שלא עמדה לפני בית המשפט מלוא התמונה בקשר להחלטה זו ואילו היה רואה אותה לא היה כותב את שכתב.

נמצא שההחלטה דגן בעניין הסמכות אשר ניתנת לאחר דיון ראשוני, לאחר קבלת הסיכומים ומתוך בחינה של מכלול התביעה היא ההחלטה הקובעת.

כריכת מזונות ילדים

מעשה יש לדון לגופו של עניין בדבר כריכת מזונות ילדים בתביעת גירושין.

עמדת בית הדין, כפי שנרמזה בהחלטה קודמת, היא שניתן לכרוך את עניין מזונות הילדים בתביעת הגירושין וכפי שיבואר להלן.

לפי הפסיקה האחרונה, לבית הדין מסורה הסמכות לדון במזונות ילדים כאשר אלו נכרכו כדין וכפי שנרחיב להלן.

בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים נקבע כי:

הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האישה ואם על ידי האיש, היא לבית דין רבני שיפוט ייחודי בכל עניין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאישה וילדי הזוג.

לשון החוק בסעיף 3 מורה כי לבית הדין הרבני סמכות לדון במזונות הילדים כאשר אלו נכרכות כדין עם תביעת גירושין. להבדיל מסעיף 9, שימוש בסעיף זה אינו מצריך הסכמה של הצד השני ובלבד שתיעשה הכריכה בכנות וכדין.

ברם פסיקת בית המשפט העליון בעניין שרגאי (בר"ע 120/69. וראה גם ע"א 47/62 בייטר נ' בייטר) שינתה תפיסה זו ואבחנה בין אפשרות התביעה העצמאית של הילדים למזונות מהורים בבית המשפט לבין אפשרות התביעה על ידי ההורה להשבת הוצאותיו למזונות הילדים. להלן ציטוט מפסק הדין האמור:

כידוע, ניתן לתבוע מזונות לילדים בשתי דרכים. ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד, ואם הייתה אישה תובעת גט, יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין, ועקב כך תהא בסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, מכוח סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953 [...] אך הילד יכול בעצמו לתבוע מזונותיו מן ההורה החייב בכך. זוהי תביעת מזונות ממש, ולא רק תביעה להשבת יציאות. התביעה שונה מתביעת ההורה לא רק מבחינת מהותה, אלא גם מבחינת בעלי הדין העומדים בפני בית המשפט או בית הדין ומתדיינים. שבו בזמן שבמקרה הראשון מתדיינים ההורים בינם לבין עצמם, מתדיין במקרה השני הילד עם ההורה הנתבע [...]

תביעת מזונות של הילד, בין אם הוא מיוצג על ידי האם ובין על ידי אפוטרופוס אחר, לעולם לא תהא בגדר סמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, ומפאת השוני האמור אף אינה יכולה להיות 'כרוכה' בתביעת גירושין כאמור בסעיף 3 הנ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפי הלכת שרגאי מסגרת הסמכות של בית הדין מוגבלת לדיון עבור תביעת השבת הוצאות של ההורה שהקטין נמצא במשמורתו מן ההורה השני, מאחר שבמסגרת זו הדיון הוא בין שני ההורים ויכול הוא להיכרך לתביעת הגירושין ביניהם.

נמצא על פי הלכה זו, שלעולם שמורה לקטין הזכות לשוב ולפתוח את נושא המזונות בבית המשפט במסגרת תביעה עצמאית למזונות והוא אינו כבול להסכם שערכו הוריו. שהרי המסגרת הדיונית בבית הדין היא בין שני בני הזוג והיא נוגעת להשבת הוצאות, אך הקטין עצמו מעולם לא היה צד להליך ולפיכך אין מניעה שיפתח תביעת מזונות בשמו הוא בכל ערכאה שיבחר.

במשך שנים נהגו בתי הדין על פי עיקרון זה. אך בשנים האחרונות נראה שמגמת הפסיקה מכוונת לרווח חדשה המאפשרת כריכת מזונות קטנים בבתי הדין.

כך כתבה המשנה לנשיא בית המשפט העליון (כתוארה אז, לימים נשיאת בית המשפט העליון) מ' נאור בבג"ץ 6929/10 (פלוגית נ' בית הדין הרבני הגדול 2013, להלן: בג"ץ 6929/10), בפסקה 13 (וראה גם בפסקאות 18 ו-24 שם):

[...] אף לבית הדין הרבני נתונה סמכות לדון במזונות ילדים, בשני מקרים עיקריים: ראשית, כאמור לעיל, במקרים בהם עניין המזונות נכרך כדין בתביעת גירושין שהוגשה לבית הדין (סעיף 3 לחוק השיפוט; לתנאי הכריכה ראו: בג"ץ 8497/00 פייג'פלמן נ' פלמן, פ"ד נז(2) 118, 132 (2003) (להלן: פרשת פלמן)). במקרה שכזה סמכותו של בית הדין לדון במזונות הילדים היא כאמור סמכות ייחודית-מקורית, המוציאה את סמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה. שנית, נתונה לבית הדין הרבני סמכות לדון במזונות ילדים במקרים בהם הוסכם כך בין הצדדים (סעיף 9 לחוק השיפוט).

וכך גם בדבריה של השופטת ע' ארבל באותו פסק דין:

אני מצטרפת לפסק דינה המקיף של חברתי השופטת מ' נאור [...] כמובן שאין באמור לגרוע מסמכותו המקורית של בית הדין לדון בענייני מזונות ילדים שנכרכו בתביעת גירושין כדין ובכנות [...]

בדומה לכך פסק לאחרונה גם השופט נ' הנדל, בבג"ץ 5933/14 (פלוגית נ' בית הדין הרבני הגדול): "כבר נפסק כי מזונות קטינים הוא עניין הניתן לכריכה."

עם זאת הוסיף השופט הנדל והבהיר כי למרות הגשת תביעת המזונות אל בית הדין הרבני – "תביעת מזונות עצמאית של קטין, יכול שתידון בבית המשפט לענייני משפחה על אף קיומו של הליך קודם בבית הדין הרבני" – כשהוא מפנה אל פסק 4407/12, שיובא להלן, ואל המשך דבריה של הנשיאה נאור בפסק דינה דלעיל.

נגד פסק דינו של השופט הנדל הוגשה בקשה לדיון נוסף (דנג"ץ 6454/14 פלוגית נ' פלוני), בטענה כי יש בפסק דינו של השופט הנדל, המאפשר כריכת מזונות ילדים, משום שינוי הלכה העומדת בסתירה להלכה קודמת של בית המשפט העליון מקדמת דנא, בלא שהוקדש לשם כך דיון ממצה ומספק. נשיא בית המשפט (דאז) א' גרוניס דחה את הבקשה והבהיר כי למעשה אין סתירה בין האמירות השונות ולא שונתה ההלכה העקרונית בנושא זה, ועם זאת, כפי שהתבטאו שופטי העליון, עדיין מוסמך בית הדין לדון בתביעת מזונות הנכרכת אל תביעת הגירושין.

ואלו דבריו:

בפסק הדין לא נקבעה הלכה חדשה [...] בפסק הדין אף לא נקבעה הלכה העומדת בסתירה להלכות קודמות של בית המשפט העליון, כנטען על ידי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העותרת. כפי שנפסק, ניתן לכרוך בתביעת גירושין את סוגיית מזונות הילדים (ראו, ע"א 118/80 גבעולי נ' גבעולי, פ"ד לד(4) 155, 158 (1980)). אולם, עוד כפי שנפסק, כריכה זו אינה מונעת הגשת תביעת מזונות עצמאית על ידי הקטין לבית המשפט לענייני משפחה. העניין הכרוך בבית הדין הרבני הוא אפוא במישור היחסים שבין בני הזוג, לעניין השבת הוצאות שבהן נושא אחד מבני הזוג בקשר לגידול הילדים (שם; וראו גם, בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי, פ"ד כג(2) 171 (1969); בג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 30 לחוות דעתה של המשנה לנשיא מ' נאור (29.6.2014)).

מכאן הפנה הנשיא (דאז) גרוניס אל פסק הדין בבג"ץ 4407/12 (פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, להלן: בג"ץ 4407/14) וקשר נושא זה של כריכת תביעת המזונות בבית הדין הרבני אל הכללים אשר נקבעו בבג"ץ זה:

באילו תנאים יכולה התביעה העצמאית של הקטין לבית המשפט לענייני משפחה להביא 'לפתיחה מחדש' של הסכמות באשר למזונות הקטין שאליהן הגיעו הוריו בבית הדין הרבני [...]

אכן, דברי הנשיא גרוניס לכאורה אינם מובנים. הרי מן המקובץ בפסק הדין המעורר והקודמים לו שהובאו לעיל עולה כי לבית הדין הרבני יש סמכות לדון לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, וכיצד עולה הדבר בקנה אחד עם הלכת שרגאי שעל פיה נהגו כל השנים.

ישוב לדברים אלו אפשר למצוא בדברי הנשיא גרוניס עצמו בציונו לבג"ץ 4407/12 (פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים). בפסק הדין ההוא שינה השופט עמית את הבחינה הנדרשת באפשרות של תביעה מחודשת של הקטין. במקום מבחן פרוצדוראלי כפי שהיה נהוג עד אותו זמן, אם התביעה היא בשם האם או בשם הקטין, נקבע המבחן המהותי לפיו תיבחן השאלה אם התקיים דיון משמעותי ורציני לגופו של עניין בצרכי הקטין ואפשרויות תשלום המזונות עבורו. אם התשובה חיובית לא יפתח דיון מחודש בשאלה זו, אף לא בבית המשפט.

ואלו דבריו:

הגישה בהלכת עברון, המדגישה את המבחן הפרוצדוראלי, השתנתה עם חלוף הזמן לגישה שמיקדה את הדגש במבחן המהותי. על פי מבחן זה, אין צורך בהגשת תביעה נפרדת ובדיון נפרד בעניינו של הקטין, ודי בכך שבית המשפט דן לגופו בעניין מזונות הילדים, ובחן את ההסכם שנערך בין בני הזוג תוך התייחסות לטובת הילדים ולמזונותיהם.

מתוך דברי השופט עמית עולה, שיש חשיבות פחותה לשאלת המתדיינים – אם זו האם או הילד, ועיקר החשיבות נתונה לשאלה העקרונית – אם התקיים דיון בצרכי הילד עצמו. במקרה שהתשובה חיובית לא ניתן יהיה להפקיע את הסמכות של הערכאה הראשונה שדנה בכך.

ועוד שם:

התביעה העצמאית אינה עצמאית כלל: ההבחנה בין הקטין לבין ההורה המייצג אותו היא לעתים קרובות פיקציה. התביעה הראשונה מוגשת על ידי ההורה בשמו של הקטין, וגם התביעה השנייה מוגשת על ידי ההורה בשמו של הקטין, אך הפעם כתובענה נפרדת ככובע של תביעה עצמאית.

כאמור, הנשיא גרוניס הפנה לפסק הדין האמור, כרוצה לומר: אין לנו עניין יותר לעסוק בשאלות הסמכות הקדם-דיוניות, אין לדון בשאלת הבעל דין הפורמלי החתום על כתב התביעה (כנראה מאחר שנעשה שימוש ציני בתביעות האם כביכול בשם הילדים). מעתה המהות היא שתקבע אם אכן יש לקטינים סיבה לתביעה מחודשת של מזונותיהם. רק אם לא התקיים דיון מעמיק בעניינם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולחילופין כאשר הכרעת הדין גובלת בחוסר מידתיות קיצונית יוכלו הקטינים לפתוח בתביעה עצמאית.

משכך, אפשר לומר כי היטשטש הגבול המלאכותי שנעשה בהלכת שרגאי בין מזונות ישירים לילדים לבין תביעת השבת הוצאות, שכן גם לאור הלכת שרגאי לא היה אפשר לתבוע השבת הוצאות עתידיים כפי העולה מהניסוח שם:

ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד, ואם הייתה אישה תובעת גט, יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין.

לאמור: אין נפקות מעשית מהותית בין התביעות על אף השוני בכותרת הדיונית. הנפקות העיקרית הייתה רק לעניין הפורמאליטיקה של התביעה – שמאחר שהתובעת היא האם, הקטין יכול לעולם לתבוע תביעה עצמאית.

כאמור, השוני הפורמלי היווה את הבסיס להלכת שרגאי שלפיה אין בית הדין הרבני קונה סמכות במזונות ילדים.

לפיכך, לאחר ששונתה הגישה כאמור, והמדד הקובע אינו הצד הפורמלי של הדיון אלא התוכן והמהות של הדיון. שוב אין מקום להכרעה זו וגם במקרה שהאם היא זו שתבעה בשמה היא – ככל שתוכן הדיון יהיה זהה לדיון שבו הקטין יהיה התובע, אין מקום לשמוט את הסמכות מידי בית הדין הרבני.

המובן מהאמור, שאף על פי שסמכות בית הדין מתפרסת רק על תביעות שבין בני הזוג, מאחר שמהות הדיון בעניין מזונות הילדים ככלל זהה למהות ותוכן הדיון העצמאי של תביעת מזונות הקטינים, לפיכך יש לראות בחיוב את אפשרות הכריכה וקניית הסמכות לבית הדין.

כמובן, אין בכל האמור למנוע מהקטינים לתבוע תביעה עצמאית למזונותיהם במובן הפורמלי של המשפט. אך הדיון בעניין זה ייקבע לאור הממצאים שנעשו בדיון בין בני הזוג ובבחינה מדוקדקת של צרכיהם לראות אם נתקיימו בדיון הראשוני.

די באמור כדי להבין כיצד מתיישבת החלטת בג"ץ האמורה עם קביעת הנשיא גרוניס כי "בפסק הדין לא נקבעה הלכה חדשה".

ואכן, בתי הדין ברחבי הארץ כבר עשו "מעשה בית דין" כפי הרוח העולה מן ההחלטות האחרונות של בג"ץ וקבעו כי יש סמכות למזונות ילדים שנכרכו כדין לתביעת גירושין (ראה החלטות: בית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו בתיק 1045103/2; בית הדין הרבני האזורי חיפה בתיק 1048776/4 ובית הדין הרבני האזורי נתניה בתיק 1005225/1 וכן גם בהכרעת בית הדין הרבני הגדול בתיק 936295/1).

גם בתי המשפט, בחלקם, אימצו גישה זו:

ראה האמור בהרחבה בתמ"ש 15-07-58482 (בית המשפט לענייני משפחה ירושלים, כב' השופט ערן שילה, לא פורסם), שם צוטט מרמ"ש (מחוזי חיפה, כב' השופט ג'וסי) 14-12-4566 (ד' נגד א') :((26.7.15

יחד עם זאת ובהתייחס לפסק הדין בבג"ץ הנ"ל, סבורני כי יש בדברי כב' הנשיא (בדימוס) השופט א' גרוניס בדנג"ץ 6454/14 פלונית נ' פלוני ובית הדין הרבני (23.12.14) הסיר את אותה אי בהירות בנושא שהתעורר בעקבות בג"ץ 5933/14 והבהיר כי ניתן לכרוך בתביעת גירושין את סוגיית מזונות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הילדים כפי שנפסק עוד בעבר, אולם כריכה זו אינה מונעת הגשת תביעת מזונות עצמאית על ידי הקטין לבית המשפט לענייני משפחה.

כן ראה האמור בתמ"ש 15-04-34853 (בית המשפט לענייני משפחה ירושלים, כב' השופטת אירית בן דור ליבל, לא פורסם):

אשר לטענתה כי לא ניתן לכרוך מזונות קטינים, אכן אין חולק כי זו הייתה ההלכה עד לא מכבר.

ואולם, כפי שנכתב בהחלטות רבות שיצאו מלפני בתי המשפט למשפחה, במספר פסקי דין שניתנו לאחרונה ציין בית המשפט העליון כי ניתן לכרוך מזונות קטינים. בפרט לא ניתן להתעלם מהעובדה, שבפסק דין מיום 11.9.14 קבע בית המשפט העליון – בהרכב שלוש – כי "כבר נפסק כי מזונות קטינים הוא עניין הניתן לכריכה" (בג"ץ 5933/14 פלונית נ' פלוני (11.9.14)), ועל יסוד הכרעה זו גם דחה את העתירה שלפניו. אין אחידות אצל שופטי בתי המשפט למשפחה בפרשנות פסיקה זו של בית המשפט העליון. כפי שהפנו הצדדים בטיעוניהם, ניתן למצוא שופטים המפרשים את החלטות בית המשפט העליון כשינוי ההלכה, ויש הסבורים כי אין אלה אלא אמרות אגב בפסק דין אשר אין בכוחן לשנות הלכה משכבר הימים. אינני קובעת כי משמעות פסיקה זו היא בהכרח שינוי ההלכה, וייתכן כי ההלכה לא השתנתה. ברם, דומני כי כמו לבתי המשפט גם לבתי הדין הרבניים הכוח והסמכות לפרש פסיקה זו ולקבוע אם יש בה לשנות הלכה משכבר הימים, אם לאו. סבורני כי אין לבית משפט זה עדיפות נורמטיבית על הכרעות בתי הדין הרבניים באופן שמאפשר לבית המשפט להתעלם מהחלטותיהם.

(ור' עוד בהחלטת אב"ד חיפה – הגר"י אושינסקי בתיק 1048776/4, י"ג בכסלו התשע"ו – 25.11.2015).

יפים לענייננו הם דבריו של ד"ר א' מעוז במאמרו "כרוך" זה הכרוך על עקבנו – על הכריכה בתביעת הגירושין" (עיוני משפט כרך יד עמוד 113):

כריכת מזונותיהם של הילדים בתביעת הגירושין בין ההורים לא רק שהיא מוכתבת על ידי לשונו של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, אלא אף רצויה, ברוב המקרים, לגופה.

ושם (עמוד 114): "מכל הטעמים האמורים, לא מצאנו לא הצדקה פורמאלית, אף לא עניינית לצמצום סמכותם של בתי הדין הרבניים בעניין מזונות הילדים."

בעניין זה יש גם להדגיש כי גם אם בית הדין הרבני טרם הוציא פסק דין או החלטה בעניין מזונות הילדים שתביעה בעניינם הוגשה אליו, אלא רק קבע לשם כך דיון וכל שכן אם כבר החל לדון בעניינם: על פי עקרון 'הכיבוד ההדדי בין הערכאות', כפי שמתווה בג"ץ 8497/00 (פייג' פלמן נ' פלמן), ועיקרון ההימנעות מקיום "הליכים זהים באותו עניין בבית משפט ובבית דין רבני בעת ובעונה אחת", כפי שנקבע בע"א 2626/90 (אברהם ראש חודש נ' מירה ראש חודש, פ"מ מו) (3 205) – הרי שאין לבית המשפט לעסוק בעניין מזונות הילדים כל עוד אלה נידונים בסמכות בבית הדין הרבני.

על כן, כאשר הוגשה תביעת מזונות כרוכה בבית הדין הרבני, על דרך הכלל, על בית המשפט לענייני משפחה להימנע מלהיזקק לתביעת מזונות מאוחרת ומקבילה המוגשת אליו, לרוב, על ידי ההורה המשמורן בשם הילדים. רק אם נוכח בית המשפט לדעת באופן פוזיטיבי, כי בסופו של הליך עניינם של הילדים לא נדון בבית הדין הרבני כנדרש או כי ההחלטה בעניינם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מקפחת אותם, אז הוא מקומה הראוי של תביעת המזונות העצמאית הבאה להגן על עניינם של הקטינים.

מסקנה

לאור האמור, בית הדין קובע שהסמכות בעניין תביעת הגירושין הכרוכה, לרבות עניין מזונות הילדים, מסורה לבית דין זה.

כפועל יוצא, על המזכירות לקבוע מועד לדיון בתביעת הגירושין הכרוכה.

לעניין תביעת המזונות, לאור הדחיפות בקביעת דמי המזונות וצורכי הילדים יש לקבוע מועד מוקדם להוכחות ככל האפשר.

ניתן ביום י"ט במרחשוון התשע"ח (8.11.2017).

הרב חיים ו' וידאל